

A FOST ODATĂ... FABRICA DE BERE ORADEA - SELEUŞ

RONALD HOCHHAUSER
consultant istoric VASILE SARCA

În cadrul licitației organizate în data de 25 martie 1999, *Fondul Proprietății de Stat* vinde pachetul de acțiuni deținut la *SC Bere – Malț Oradea*. Societatea cu răspundere limitată *Evro Impex Oradea*, acționară a firmei *Romexa SA Oradea*, și-a adjudecat cele 39% din acțiunile fabricii de bere, contra sumei de 4 miliarde lei. Societatea câștigătoare - *Romexa SA Oradea* a fost înființată în anul 1993, având drept obiect de activitate comerțul cu produse alimentare și producție. Pe plan local s-a făcut remarcată ca producătoare a ouălor surpriză Kinder. Pe lângă obligația păstrării timp de trei ani a obiectului de activitate – anume producerea berii - *Romexa* și-a propus să deschidă și linii tehnologice de fabricat produse din ciocolată.

Intenția noului proprietar de a duce mai departe tradiția producerii berii orădene a eșuat însă. Motivele au fost multiple: deși capitalul social al firmei era de 10 miliarde lei, datoriile se ridicau la 30 miliarde lei, iar la fiecare litru de bere, de o calitate îndoieifică, se pierdeau 380 lei. Chiar dacă, în mare parte, datoriile au fost lichidate, retehnologizarea ar fi însemnat o investiție de încă 30 miliarde lei, fără siguranță amortizării, în concluzie un act sinucigaș. Cu atât mai mult, cu cât piața românească a berii fiind suprasaturată, este practic imposibilă o concurență cu firmele multinationale.

În consecință, noul patron a hotărât să demoleze tot și să construiască în loc un centru comercial și un altul de agrement. Operațiunea de dărâmare a fostelor silozuri de malț, prin implozie a început la 1 februarie 2001, orele 15 și 11 minute. Clădirea secției fierbere a fost demolată prin metode obișnuite.

Costurile pentru realizarea centrului comercial și agrement sunt estimate la o cifră deloc de neglijat: 150 milioane de dolari.

Existența unei *Fierbătorii de Bere* pe teritoriul orașului Oradea este atestată încă din 24 iunie 1717, într-un proiect de contract pentru îmbunătățirea calității berii. *Fierbătoria* era situată în apropierea Cetății Oradea, fiind proprietatea orașului și a Capitlului.

La 25 mai 1719, Senatul orașului Oradea cere Capitlului ca *Fierbătoria de Bere* să fie arendată prin licitație, deoarece berarul făcuse investiții - în contul arenzii, inutile producției.

La 20 august 1720 se primește răspunsul: aprobată arendării fabricii pe un an.

În anul 1727 este atestată existența unei alte *Fierbătorii de Bere*, dincolo de părâul Peța, în localitatea limitrofă Seleuș, situată în partea de sud-est a orașului Oradea, astăzi cartierul Nufărul. În documentul din 1727 se menționează consumul de materie primă necesară pentru fabricarea berii. *Fierbătoria* ce aparținea Episcopiei romano-catolice era de fapt o manufactură numită *Braxa Dominalis*. În clădirea ei, cu un singur nivel, se fierbea bere blondă și bere neagră.

Producția industrială de bere la Oradea începe undeva după anul 1850, prin înființarea unei fabrici în localitatea, atunci limitrofă a orașului, Seleuș – posibil în locul sau în imediata vecinătate a fierbătoriei de bere înființată în anul 1727.

În anul 1873 se ridică o clădire, având ca destinație inițială prelucrarea malțului (foto1), clădire intrată în conștiința contemporanilor sub numele de *Fabrica de mal*, care până la închiderea fabricii a îndeplinit funcția de sediu al biroului comercial al *SC Bere Malț Oradea SA*.

Producția inițială de bere locală durează o perioadă relativ scurtă de timp, aproape două decenii, fabrica intrând în “crack” economic în perioada 1875-1895. Falimentul se produce după ce fabrica orădeană intră în proprietatea *băncii vieneze - Wiener Bankverein*.

În anul 1899 fabrica se reorganizează prin înființarea *Fabricii de bere “Löwy Ignácz”* din Oradea - Seleuș - Nagyvárad - Szöllösi gözsörgyár “*Löwy Ignácz*”.

La sfârșitul secolului al XIX-lea își face simțită prezența, concurența, prin berea marca *Dreher*, care cucerește și piata orădeană. Tot în această perioadă fabrica se extinde cu un nou compartiment, cel al producției de gheăță - aşa numita *Fabrica de gheăță*.

În anul 1902, fabrica își schimbă din nou proprietarul, în persoana lui Krausz Béla, fapt benefic, dacă avem în vedere că producția se ridică la 1.200 hl pe an.

Anul 1908 aduce o altă schimbare în evoluția fabricii de bere, prin asocierea acesteia cu *Casa de Economii a comitatului Bihor*, alături de care funcționează până în anul 1914, în calitate de firmă asociată.

În anul 1914, la 26 februarie, fabrica se transformă în societate pe acțiuni, primind numele: *Fabrica de Bere din Oradea-Mare* și intră în subordinea *Casei de Economii* cu un capital de 200.000 de coroane. Principalul punct al obiectului de activitate este dezvoltarea industrială a producției de bere. În această perioadă fabrica prepară numai bere blondă, întreaga producție fiind valorificată, cu mici excepții, în butoaie. În *Agenda cu adrese a orașului Oradea (Nagyvárad város címtára)*, apărută în anul 1914, figurează pe lângă firmele industriale existente – fabrici și societăți industriale pe acțiuni, și *Depozitul Fabricilor de Bere și Gheăță “Krausz Béla et Co.”*

plasat pe strada Gilányi (în prezent str. Dimitrie Cantemir). Scaunul de director administrativ al firmei revine în mod electiv lui Friedmann Hermann.¹

Anii primului război mondial aduc și ei schimbări în evoluția fabricii orădene prin preluarea acțiunilor acesteia, în anul 1916, de către *Banca Autohtonă* din Budapesta - *Hazai Bank RT Budapest*.

Perioada de după 1916, marcată și prin intrarea Tânărului Regat al României în primul război mondial, din dorința de a-și atinge telul legitim de făurire a României Mari precum și istoricul act de la 1 Decembrie 1918, care a împlinit această aspirație, la fel ca și perioada imediat următoare, au fost marcate de o serie de schimbări în evoluția unității economice orădene. Acțiunile sunt achiziționate de către *Fabrica de Bere "Dreher-Haggenmacher"*, din Kóbánya - Budapesta și de către *Casa de Economii* din Cluj, tranzacții care se încheie în anul 1922. În urma semnării contractelor pe amplasamentul din Seleuş începe o nouă perioadă de expansiune și reabilitare în existența fabricii prin construirea unor noi clădiri uriașe și moderne (foto2) după modelul *Fabricii de Bere "Dreher- Haggenmacher"* din Kóbánya - Budapesta. Dotarea cu utilaje moderne – cazane de fierbere, vase de depozitare, compresoare de amoniac și linuri de fermentare – s-a realizat conform standardelor epocii, fabrica primind caracterul propriu-zis al unei întreprinderi industriale.

În dorința de a face față concurenței, care devine din ce în ce mai acerbă, fabrica introduce noi sortimente de produse: berea neagră și berea blondă în sticle cu calitate și denumiri diferite. Ambele feluri aveau o concentrație inițială a mustului de 9,5-9,8 grade Blg., adică o concentrație slabă de alcool.

De la înființare și până în 1923 fabrica a dispus de o secție de malț cu o capacitate anuală de 430 tone. Adunarea generală extraordinară desfășurată la 5 Martie 1923 ia decizia schimbării denumirii firmei în *Fabrica de Bere "Dreher-Haggenmacher" SA*.

Concomitent sunt aleși și noii direcțori în persoanele doctorului Teodor Mihali, a dr. Aurel Lazăr - unul din mentorii Marii Uniri, a lui Dreher Jenö² (foto 3) și

¹ Friedmann Hermann (1885 -1935) s-a născut la Oradea, într-o familie oropsită. După terminarea studiilor în anul 1899, devine funcționar la *Agenția Comercială Oradea* – reprezentanță în acela perioadă a marilor firme europene. În anul 1903 primește oferta lui Krausz Béla, proprietarul *Fabricii de Bere din Seleuş*, de a ocupa aici o funcție de conducere, oferă pe care o refuză. În anul 1914 este numit director administrativ, mai apoi și director tehnic la *Fabrica de Bere din Oradea-Mare*. La finele anului 1922, la inițiativa lui, are loc tranzacția cu *Fabrica de Bere "Dreher- Haggenmacher*. Ani la rând este vicepreședintele *Uniunii Producătorilor de Bere*, președintele *Uniunii Generale a Întreprinzătorilor din România*, președintele de onoare al *Clubului Sportiv "Makabea"* și al *Uniunii Călătorilor*. Pentru meritele obținute în domeniul industriei și comerțului orădean, în anul 1932 primește din partea Regelui, decorația "Meritul Comercial" clasa I-a

² Dreher Jenö – proprietar de fabrică de bere, agronom. Este strănepotul lui Franz Anton Dreher (1735-1820), întemeietorul *Fabricii de bere "Dreher"*. În anul 1898 se căsătorește cu Berta Lujza Haggenmacher, fiica cea mică a lui Henrik Haggenmacher, la rândul său proprietar de fierbătorie de bere. În anul 1905 tatăl, Anton Dreher (1849 -1920) încredințează fiului, lui Dreher Jenö conducerea

Oszkár Haggenmacher³. Capitalul social care inițial a fost 200.000 coroane austro-ungare, ajunge după realipirea Ardealului la Patria Mamă la 1.500.000 lei. În același an firma închiriază *Fabrica de bere "Nopcsa"* din Aradul Nou, care devine subunitate a *Fabricii de bere "Dreher - Haggenmacher" SA Oradea*. Întrucât instalațiile și utilajele învechite nu au corespuns cerințelor epocii, fiind inutilizabile elaborării berii, subunitatea de la Aradul Nou a fost transformată într-o secție de maltificare. Aici se producea numai maltul, adică semifabricatul necesar producerii berii la Oradea. În urma amenajărilor efectuate, pivnițele pentru fermentarea berii au devenit adecvate germinării orzului. Suprafața totală destinață germinării a fost de 3.000 mp, iar uscătorul de numai de 44 mp. Din această cauză, capacitatea anuală a acestei secții a fost de 1.200 t /an.

După depășirea cu succes a greutăților inerente începuturilor, fabrica își reia activitatea productivă în aprilie 1924. Dispunând de un capital de 30.000.000 lei - fixat în Adunarea generală din 11 Octombrie 1924 – și având o capacitate de producție anuală de 165.000 hl, firma se situa printre primele cinci fabrici de bere din România acelor ani. Funcția de director de vânzări îi este încredințată lui Diamandstein Mihály⁴. Cantitatea anuală maximă produsă a fost de 72.000 hl bere, având producții similare atât pe timp de vară și pe cel iarnă.

În anul 1926 capitalul social a fost majorat la 40 milioane lei, pentru ca în anul 1927 el să se ridice la 50 milioane lei.

În perioada 1926 -1927, producția anuală a depășit 50.000 hl. Anii marii crize economice de supraproducție din perioada 1929-1933, care a cuprins întreg mapamondul, nu vor ocoli nici destinele *Fabricii de Bere* din Oradea; în anul 1932 capitalul social este diminuat la 40 milioane lei.

În pofida anilor de criză, printr-un efort, este cumpărată *Fabrica de bere* din Aradul Nou, proprietate a baronesei Nopcsa, văduva baronului Nopcsa Elek, fabrică aflată deja în chiria societății, după cum am mai menționat. Această subunitate, pe vremuri, a fost o întreprindere de sine stătătoare și a funcționat ca fabrică de bere – producea bere brună din malt sortimentele "Bika" ("Taurul") și "Diadal" ("Triumf") cu o concentrație de 14 grade Blg., fiind înființată în anul 1820, pe moșii familiei

Fabricii de bere din Kőbánya - Budapest. În anul 1907 fabrica devine de sine stătătoare și primește numele *Fierbátoria de Bere "Dreher Antal" S.A.* Un însemnat procent al pachetului de acțiuni este achiziționat de familia Haggenmacher. În anul 1910 are loc extinderea fabricii prin construirea unor noi spații: de fierbere și de mașini. La sfârșitul celui de-al doilea război mondial producția de bere este reluată pentru o scurtă perioadă. După etatizarea principalelor obiective productive, cu începere din anul 1948 familia Dreher, își pierde toate proprietățile

³ Oszkár Haggenmacher – coproprietarul *Fabricii de Bere "Haggenmacher"* înființată în anul 1910; ⁴ Diamandstein Mihály (1898 - ?) s-a născut la Cianul Mare, județul Cluj. Își termină studiile liceale în anul 1916 la școala de Comerț din Cluj. Este pe rând: funcționar la *Fabrica de Bere* din Turda și la Firma "Bognár și Szántó" din Cluj. Din anul 1924 este ales director de vânzări la *Fabrica de Bere "Dreher-Haggenmacher"* Oradea. După decesul lui Friedmann Hermann, survenit în anul 1935, preia fotoliul de director general al *Fabricii de Bere "Dreher- Haggenmacher"* Oradea

Lovász. Fabrica a asigurat valorificarea în condiții mai avantajoase a recoltei de orz a moșiei, timp de mai mult de 100 de ani. Fiind o unitate mai mică, se înțelege de la sine că activitatea acesteia era limitată, având mai mult caracter de manufactură. Achiziția se dovedește a fi neinspirată, în acel moment de criză economică și financiară, aşa că în anul următor, în noiembrie 1931, datorită impozitelor mari care se aplicau întreprinderilor industriale, firma orădeană se vede nevoită să închidă sucursala din Aradul Nou și să limiteze producția doar la sectorul din Oradea.

Semnele ieșirii din criză se conturează în anul 1932, când marca de bere Dreher-Haggenmacher, produsă la Oradea, pătrunde vertiginos pe piața din București. Aici, se bucură de o apreciere deosebită, în pofida faptului că Bucureștiul avea la acea dată mai multe fabrici de bere cu capacitate de producție cantitativ superioare.

Anii de după Dictatul de la Viena (1940-1944) despart provizoriu Ardealul de Nord-vest de România. Documentele menționează pentru această perioadă creșterea capitalului societății, la 25 aprilie 1941, la 1.500.000 pengő.

Explicația rezidă în faptul că, intrați în sfera de influență a Axei, în plin război de expansiune a Germaniei, berea era unul din produsele cerute de piața germană.

Dezvoltarea fabricii de bere orădene are urmări și pe planul dezvoltării infrastructurii. Astfel, în vederea asigurării transportului de materii prime și a produsului finit cu vagoanele de marfă tractate de locomotivele electrice ale *Căilor Ferate Orășenești*, în anul 1942 se prelungește calea ferată a liniei de tramvai nr.4, de pe actuala arteră Dimitrie Cantemir, până la *Fabrica de Bere*. Pentru eliminarea pierderilor care erau mai mari la fermentația primară, tot în anul 1942 se construiește de către *Uzina Ziemann* din Stuttgart - Germania o nouă aparatură, mărindu-se prin aceasta capacitatea de fermentare la 109.000 hl /an. Fabrica și-a menținut această capacitate de producție până în anul 1956.

În perioada conflagrației mondiale, coșul de eliminare a gazelor obținute prin ardere, din incinta fabricii este avariat, fiind dărâmat în anul 1945 de un viscol. Tot în această perioadă, sucursala de la Aradul Nou își încetează activitatea, *Fabrica de bere* din Oradea lucrând cu malț livrat de la fabrica centrală cu sediul în Budapesta.

Sfârșitul celui de al doilea război mondial și reintegrarea țării prin revenirea Ardealului la România, precum și intrarea acesteia într-un nou sistem, cel comunist, consfințit de Marile Puteri la Yalta, și-au avut consecințele politico-economice, care s-au răsfrânt și asupra existenței *Fabricii de bere* din Oradea. Capitalul social a fost modificat din nou, fiind stabilit la 40.500.000 lei reprezentând contravaloarea a 100.000 de acțiuni la purtător, cu valoarea nominală de 405 lei.

Astfel, ședința Consiliului de administrație din 3 mai 1946, hotărăște reluarea producției la sucursala din Aradul Nou prin repunerea în activitate și exploatarea sectorului de producție de malț și gheăță. Deasemenea, s-au realizat demersuri pentru aducerea la același nivel a capacităților utilajelor, fie prin forțe proprii, fie prin grija *Direcției Generale Spirit, Bere și Amidon*.

În anul 1947, perioadă de inflație monetară, capitalul social al firmei, însumând 40,5 milioane lei, este reevaluat la 2 miliarde lei.

Transformările survenite, printre care naționalizarea (11 iunie 1948) și reforma monetară (28 ianuarie 1952), își pun amprenta și își lasă consecințele asupra evoluției fabricii. Obiectul activității, precum și scopul propus de societate în acești ani, constă în: fabricarea berii, a malțului, a diferitelor băuturi alcoolice și răcoritoare, a sifonului a gheții și a dulciurilor.

Domeniului de activitate productivă i se mai adaugă, pe lângă cel comercial, al valorificării propriilor produse și cel al închirierii și menținerii în regie a unor unități cu profil de restaurante și hotelier.

În anul 1949, în urma reformei administrative comuna Seleuș intră în componența orașului Oradea. Fabrica începe să producă bere blondă cu o concentrație inițială de 12 grade Blg.

În anul 1950 are loc introducerea apei în fabrică, din rețeaua orașului. Această activitate a fost prima investiție de îmbunătățire după naționalizare. Lucrarea a fost executată în 16 zile astfel că, la 27 aprilie 1950, fabrica avea posibilitatea de a folosi apă mai multă. Totuși problema alimentării cu apă nu a fost pe deplin rezolvată, deoarece debitul conductei era inferior necesității reale de consum. Tot în anul 1950 a fost reclădit șopronul mare pentru depozitarea butoaielor și materialelor de construcții.

În anul 1951 se aproba proiectul de schimbare a alimentării utilajelor de la curent continuu la curent alternativ. Lucrarea s-a defalcat în etape, astfel încât în cadrul acestelui s-au efectuat următoarele:

- demontarea celor două stații de transformare vechi;
- construirea stației noi de transformare;
- amenajarea cu aparataje și transformatoare a stației de transformare;
- schimbarea tuturor motoarelor electrice continue în motoare alternative de 380V;
- montarea tabloului general de comandă pentru sala de mașini;
- montarea generatorului de curent alternativ de 175 KWA pentru producerea curentului, în cazul în care Uzina Electrică ar fi fost în incapacitatea de distribuire;
- punerea în funcțiune a instalației centralei electrice prin racordarea cablului subteran de la stația de transformare până la tabloul de comandă;

Din anul 1952 se produce bere brună specială, cu o concentrație inițială de must de peste 16 grade Blg. În anul 1952 s-au executat lucrări de sistematizare la nouă atelier mecanic. Deasemenea, s-a construit un grăjd pentru cai și bovine, prin amenajarea și transformarea vechiului atelier mecanic și a vechiului grăjd. Lucrarea a fost terminată la 20 octombrie 1952, dată la care muncitorii de la secția întreținere au și început lucru. Atelierul dispunea de un vestiar aparte, iar șeful atelierelor de un birou personal. Coșul de eliminare a gazelor obținute prin ardere – cel avariat și prăbușit, după cum s-a amintit mai înainte - este reconstruit într-un timp record de 16 zile, de la înălțimea de 14 m, la înălțimea lui inițială de 50 m. Prin această alocare s-a îmbunătățit randamentul cazanelor.

În anul 1953 este aprobată construirea liniei de remiză. Ea începea de la capătul liniei de tramvai numărul 4, și se întindea pe o lungime de 910 m, până în incinta

fabricii, cu derivație spre sala de mașini.(foto 4). În iarna aceluiasi an începe fabricarea extractului de malț sau diamalț, un nou sortiment, care în perioada respectivă făcea ca fabrica de bere să fie producător unic pe țară. Acest produs se întrebuintă ca material secundar la fabricare pâinii albe, îmbunătățind calitatea acesteia, reducând sincronic consumul caracteristic de drojdie. Conținând produsul maltoză, fabricile de produse zaharoase îl foloseau ca materie primă pentru producerea bomboanelor medicinale. Instalația pentru producerea diamalțului sau a mustului concentrat cum se mai numește, realizată la *Fabrica "Constantin David"* din București, a fost instalată la Oradea după reparația capitală executată la *Întreprinderea "Carol Klahre"* din București.

Tot în anul 1953 s-a mai executat:

- amenajarea casei fântânii de apă;
- mărirea numărului atelierelor cu încă unul, pentru sudori și electricieni;
- rampe moderne pentru încărcarea și descărcarea vagoanelor;
- modernizarea spălătoriei de butoaie prin construirea pardoselilor din beton armat și asfalt;
- montarea de ferestre și uși corespunzătoare cerințelor perioadei pentru protecția muncii;
- construirea unui grajd pentru crescătoria de porci, cu 24 boxe, instalatie cu apă, canal și lumină;
- reînnoirea acoperișului și executarea pardoselii sălii de umplere a butoaielor;

La 1 mai 1954 este dată în funcțiune linia de parcare - triaj. Primul vagon a intrat în fabrică în ziua de 3 mai 1954, încărcat cu orz. În cursul aceluiași an s-a început executarea unei noi pivnițe pentru fermentația secundară. În paralel cu edificarea pivniței noi are loc și dotarea pivniței vechi cu tancuri metalice (foto 5) identice cu cele din prima. Au fost montate 48 de tancuri metalice cu o capacitate de 20 mii litri fiecare. În urma acestei amenajări s-a mărit simțitor capacitatea de depozitare a berii. Budanele din lemn (foto 6) folosite în procesul de fermentare primară, sunt înlocuite, și ele, cu linuri din beton armat. În toamna anului 1954, în urma amenajărilor efectuate, capacitatea de producție anuală a secției de malț din Arad a crescut la 1.425 t.

Până în ianuarie 1955 cazanele erau alimentate cu combustibil solid - cărbune adus de la Petroșani, jud. Hunedoara. Prin introducerea sistemului de încălzire cu păcură a fost eliminată o etapă grea și costisitoare. În urma montării instalației - procedură încheiată într-un interval de trei luni - începând cu 15 aprilie 1955, cazanele trec la sistemul de alimentare cu păcură. Combustibilul era transportat în vagoane și intra în incinta fabricii prin linia de garaj proprie. În scopul prevenirii incendiilor, instituția s-a dotat cu un motocompresor, produs al *Întreprinderii Mecanice București - I.M.B.*

Concomitent cu aceste utilări au fost terminate lucrările de reparații capitale de la subunitatea din Aradul Nou, secție de măltărie a *Fabricii de bere Oradea*, cât și:

- modernizarea clădirii și a magaziilor de orz;
- utilizarea cu transportoare pneumatice pentru transportul malțului verde de la pivnițe la uscătorie, respectiv pentru transportul orzului de la curățitor la magazia de orz;

- instalarea unui ventilator de mare capacitate pentru asigurarea ventilației uscătorului de malț;
- punerea în funcțiune a unei noi instalații de forță de 380 V;

În cadrul sistematizării s-a început forarea unei fântâni de mare adâncime.

În cursul anului 1955 a început și fabricarea unui nou soi de bere. Calitatea acestui sortiment, denumit "București", a fost net superioară față de cea a berii obișnuite, având o ambalare îngrijită, fiind și mult apreciată.

Având în vedere mărirea capacității de depozitare necesitatea dotării cu instalații frigorifice devine iminentă. În anul 1957 alături de predarea în folosință la 1 februarie a noii pivnițe de depozitare, se realizează unele lucrări de sistematizare ale centralei frigorifice. Astfel, se execută un evaporator de mare capacitate pentru asigurarea saramurii. Au fost demontate bazinele vechi, complet deteriorate și s-a pus în funcțiune prima parte a lucrării: bazinele de saramură - evaporatoarele.

Pentru dotarea fabricii cu compresoare de amoniac, au fost achiziționate de la Uzina "Tehnofrig" Cluj, două compresoare: unul de 100.000 Kcal /oră și altul de 200.000 Kcal /oră.. Acestea au fost puse în funcțiune în anul 1958. Tot până în acest an au fost executate:

- reparația capitală a cazanelor de aburi;
- reparația capitală a mașinilor de aburi;
- reparația capitală a compresoarelor de amoniac;
- reparația capitală a instalației de lumină;
- reparația capitală a clădirii;
- reparația capitală a fabricii de gheață;

Concomitent s-a pus în funcțiune al doilea uscător de malț, cu care s-a ajuns la nivelarea completă a capacității de 2.000 t malț /an. La subunitatea din Aradul Nou a fost amenajat un laborator specific pentru examinarea malțului, având astfel posibilitatea controlului calitativ al acestuia, imediat după fabricare.

În anul 1972 *Fabrica de Spirit și Drojdie – Oradea* este comasată cu *Fabrica de Bere – Oradea*. Denumirea unității productive în această perioadă este: *Întreprinderea Bere Spirit și Drojdie Oradea*. Dintre sortimentele de bere produse în perioada imediat următoare amintim: "Berea Hipoglucidică", "Bihor", "Sport", "Felix", "Stâncuța", "Carpați" și "Bucegi".

În urma evenimentelor din decembrie 1989 economia de piață ia locul economiei planificate. Drept urmare și în viața Fabricii de Bere au loc multiple modificări, apar noi sortimente de bere: "Iadolina", "Clasic", "Crișana Premium", "Crișana Favorit", "Crișana" bere brună specială, "Favorit". Schimbările operate au avut un final nefericit, anume: distrugerea unei unități de producție de marcă în domeniul elaborării licorii lui Gambrinus.

Situată privind evoluția capacitații de producție în perioada 1876 -1958

Secția	Perioada	hectolitri/an
Fierbere	1876-1923	51.000
	1923-1958	165.000
Fermentație primară	1876-1942	79.100
	1943-1955	132.000
	1956-1958	158.600
Fermentație secundară	1876-1923	73.600
	1923-1955	109.000
	1956-1958	158.400

Producția anuală de bere realizată între anii 1944 -1958

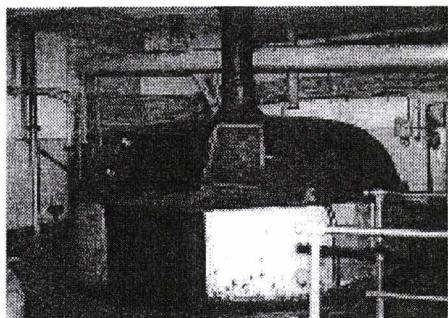
Anul	Producția realizată (în hectolitri)	Anul	Producția realizată (în hectolitri)
1944	78.515	1952	92.566
1945	61.582	1953	95.367
1946	33.004	1954	103.989
1947	11.814	1955	108.319
1948	34.620	1956	108.440
1949	54.164	1957	135.469
1950	68.086	1958	141.500
1951	74.216		

Situata realizărilor între anii 1944-1958

Anul	Producția globală preț constant (în mii lei)	Număr muncitori	Număr salariați	Productivitatea muncii	
				pe muncitor (în lei)	pe cap de locuitor (în lei)
1944	5.889	145	219	40.611	26.888
1945	4.619	160	243	28.866	19.006
1946	2.475	162	249	15.277	9.939
1947	886	164	254	5.402	3.488
1948	2.597	163	257	15.929	10.103
1949	4.206	197	256	21.350	16.429
1950	5.355	176	252	30.426	21.250
1951	5.950	200	242	29.750	24.586
1952	7.240	172	223	42.093	32.466
1953	7.392	167	217	44.263	34.064
1954	8.153	163	218	50.018	37.400
1955	8.722	165	224	52.860	38.937
1956	8.830	195	245	45.282	36.040
1957	10.613	202	254	52.540	41.783
1958	10.705	254	244	56.047	43.872

Utilaje și dispozitive cu valoare muzeală

a) Cazan de plămădire sau fermentare

Executant: Fabrica “**GÖGGL & SOHN**“ München,

Datare: 1910

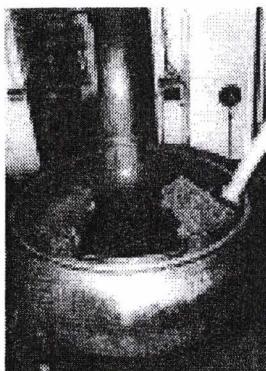
Material: tablă neagră, cupru

Dimensiuni: D = 4.300 mm, h = 2.100 mm,
V = 24 m³

Masă: m = 4.000 kg

ACTIONARE: electromotor, P = 10 KW, Turația:
N = 1.480 rotații/minut

b) Cazan de zaharificare

Executant: Fabrica “**GÖGGL & SOHN**“ München

Datare: 1910

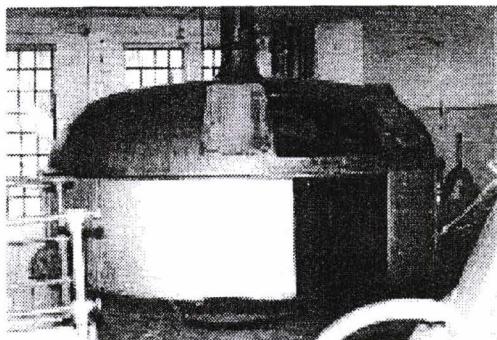
Material: cupru

Dimensiuni: D = 3.200 mm, h = 3.200 mm, V = 12 m³

Masă: m = 3.900 kg

ACTIONARE: motor, P = 2,8 KW, Turația: N = 1.000 rotații/
minut

c) Cazan de filtrare

Executant: Fabrica “**GÖGGL & SOHN**“ München,

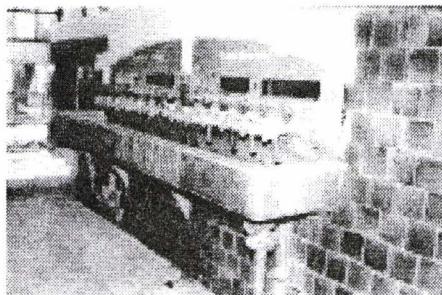
Datare: 1910

Material: tablă neagră, cupru; site din
bronz

Dimensiuni: D = 4.250 mm,
h = 2.500 mm, V = 26 m³

Masă: m = 5.500 kg

d) Baterie cu 12 robineți pentru scurgerea mustului

Executant: Fabrica “**GÖGGL & SOHN**“
München,

Datare: 1910

Material: jgheab - canal - din cupru

e) Moara pentru malț

Executant: “**Mühlenbauanstadt und
Maschinenfabrik worm,
GEBRÜDER SECK**“,
DRESDEN

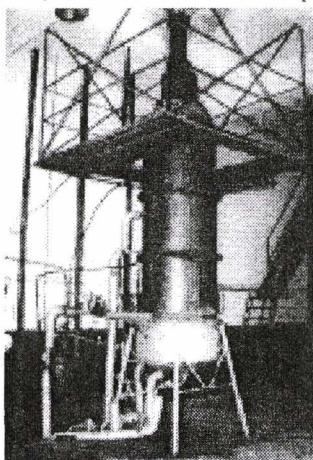
Datare: 1924

Material: fontă, otel

Capacitate de producție: 0,6 t/h

Mențiuni speciale: dispune de 4 vâluri

f) Utilaj pentru producerea diamalțului
(concentrator sub vid pentru must concentrat)

Executant: Fabrica “Constantin David“
din București

Datare: 1932?

Capacitate de producție: în urma reconstruirii
ei la București, de firma “Carol Klahre “ , a
crescut de la 800 kg /zi la 1.200 kg /zi.

Mentionăm că obiectele cu valoare muzeală prezentate au fost distruse parțial sau integral, din cauza necunoașterii sau pur și simplu a nepăsării.

Etichete de bere - sortimente produse după anul 1972

Ca și curiozitate sau originalitate, menționăm că în anul 1943 Tipografia "Grafika" din Oradea tipărește în limba maghiară "Calendarul de buzunar al Fabricii de bere DREHER – HAGGENMACHER". Acest almanah, cu file lipsă, este a XVII-a publicație a firmei, în ordine cronologică.

Pe lângă fotografia reprezentând un detaliu al Fabricii de bere din Oradea-Seleuș, indicatorul conține: numerele de telefon ale diferitelor instituții din Oradea și Budapesta, mersul trenurilor, tarife poștale, un tabel caloric, un tabel pentru calculul dobânzilor bancare, indicativele internaționale la autovehicule, două tabele cu indicatoare de circulație, un tabel cu capacitatele calorice ale diferitelor substantive solide și lichide, principalele unități de măsură, denumirea monedelor străine, date referitoare la numărul populație pe glob, marile orașe ale lumii, adresa din Budapesta a reprezentanțelor diplomatice și serviciului pașapoarte, ceva în genul agendelor anuale tipărite astăzi.

La fel apar fotografiile, adresele și numărul de telefon ale hotelurilor "Hungária", "Ritz" și "Nemzeti" din Budapesta.

Fiind o publicație comandată de o firmă, este ușor de înțeles că ea conține și pagini de reclamă. Astfel, sunt recomandate cunoscutele sortimente de bere blondă: "Szent György" ("Sfântul Gheorghe"), "Gazda" ("Gospodarul"), "Kupa"

(“Cupa”), “Komló Gyöngye” (“Perla hameiului”), bere blondă specială: “Szent László” (“Sfântul Ladislau”), “Öszi” (“Toamna”), bere brună: “Turul”, “Herkules” (“Hercule”), “Komló Gyöngye” (“Perla hameiului”) și bere cu valoare nutritivă ridicată suprasaturată cu malț: “Bak” (“țapul”).

Răsfoind cu atenție calendarul, nu putem trece fără să nu observăm tabelul cu temperaturile pivniței de bere și cel cu valoarea nutritivă a acestei licori, conformă constatării și recomandării profesorului Dr. K. von Noorden și Dr. H. Solomon, ambii din Berlin.

Interesante sunt și textele publicitare, cuprinse în această miniagendă. Iată câteva dintre ele:

- Calitatea berii DREHER – HAGGENMACHER este inegalabilă!
- Berea DREHER – HAGGENMACHER este hrănitoare și dătătoare de energie!
- Berea DREHER – HAGGENMACHER = pâine fluidă!
- Berea DREHER – HAGGENMACHER este bună, gustoasă, savuroasă!
- Berea DREHER – HAGGENMACHER este băutura cea mai nobilă!
- Sortimentele de bere DREHER – HAGGENMACHER conțin cele mai multe vitamine!
- Cereți pretutindeni bere DREHER – HAGGENMACHER!
- Dacă vă este sete, cereți bere DREHER – HAGGENMACHER!
- Consumul sistematic de bere asigură o viață lungă!
- Beți întotdeauna bere DREHER – HAGGENMACHER!

Postfața publicației este concepută în versuri :

“Száz évig él a sör barátja,	“O sută de ani trăiește, cel ce berea iubește,
Betegség, kórság sohî se bántja,	Nicicând boala nu-l potopește,
’S ki sörrel él, - akármit is tegyen,	Și-n viață o stacană cu bere, nu e durere,
Baj soh’ se éri! Ugy legyen!”	Din contră! E o mare placere!”

Studiul de față este rezultatul cercetărilor din ultimii cinci ani. De parte de a fi putut spune totul despre evoluția *Fabricii de Bere*, atenția noastră se va îndrepta spre completarea lucrării cu noi date.

BIBLIOGRAFIE

1. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bihor, *Fond Tribunalul Județean, Firme sociale*, vol. VI, pg.267, vol. VII pg.136, 137, vol. IX pg. 327 , 328, vol. XI, pg. 54, vol. XII pg. 346, 347, 348,349,360
2. Arhiva S.C. Bere – Malț Oradea
3. M. Apan, *Contribuții documentare privind dezvoltarea industrială a orașului Oradea de la sfârșitul secolului XIX până la primul război mondial*, Crisia XXIII, 1993, pg. 241-242

4. L. Borcea, Gh. Gorun, *Istoria orașului Oradea*, Oradea, 1995, pg. 230
5. L. Borcea, M. Apan, *Istoria tramvaiului din Oradea – cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la darea în folosință*, Oradea, 1996, pg. 62
6. *Bihari Napló*, cotidian independent, anul XII, nr. 26
7. *Bihoreanul*, săptămânal al județului Bihor, nr. 18, săptămâna 28 febr. - 6 mart. 2001, pg. 16-17
8. *Crisia XIX*, 1989, pg. 941
9. D. Fehér, *Bihor-Biharmegye, Oradea-Nagyvárad kulturtörténete és öregdiákjainak emlékkönyve (Istoria culturală a județului Bihor, a Oradiei și albumul memorial al vechilor săi elevi)*, Oradea, 1933 – 1937, pg. 277-278
10. *Jurnal Bihorean*, cotidian independent, nr.1598 , 26 mar. 1999, pg.3
11. *Jurnal Bihorean*, cotidian independent, nr.2163 , 31 ian. 2001, pg.1
12. M. Mihály, *Az erdélyi-bánáti nagyipari fejlődés főbb bekapcsolódási szektorai (1867-1880)*, In: *Magyar Történeti Tanulmányok XXI*, Debrecen, 1988, pg.33
13. *Calendar de buzunar*, Tipografia "Grafika", 1943

THE “BEER FACTORY ORADEA - SELEUŞ“

after 1850	- in Seleuş, actually the neighborhood Nufărul of the city Oradea, a factory is established, starting this way the industrial production of beer;
1870	- a building is built, being initially designed for malt manufacturing;
1875-1895	- after the factory goes under the Wienn Bank's property it brakes down;
1899	- reorganization of the factory under the name of “Löwig Ignácz beer factory“ of Oradea-Seleuş;
end of XIX-Th century	- the presence of the beer produced by the “DREHER-HAGGENMACHER“ company is felt on the market;
	- the factory grows with a new area designed for ice manufacturing;
1902	- the factory changes its owner, in the person of Krausz Béla;
1908-1914	- is the period when the factory allies with the Economy House of county Bihor;
1914, February 26	- Takes place the transformation in shareholders company, under the name of “Oradea-Mare beer factory“. Friedmann Hermann is chosen as general manager;
1916	- in the middle of world conflagration, the shares of the company are taken over by the Local Bank of Budapest;

- after 1918
- after the First World War, the shares of the company are bought by the DREHER-HAGGENMACHER factory of Kőbánya-Budapest and the House of Economy of Cluj;
- 1923, March 5
- the company changes it's name in "DREHER - HAGGENMACHER beer factory";
- 1929-1933
- the company also rents the Aradul Nou beer factory;
 - in full economical crisis, the Oradean company buys the Aradean factory, owned by baroness Nopcsa, widow of baron Nopcsa Elek;
- 1932
- the DREHER-HAGGENMACHER beer brakes in fast on the market of Bucharest;
- 1948-1952
- the nationalization (1948 June 11) as well as the money reform (1952 January 28), will leave it's marks in the activity of the factory;
- after 1952
- during the years of communism the factory proposes as object of activity; manufacturing of beer, malt, different alcoholic drinks, carbonized water and ice;
 - the field of activity grows with renting and keeping in function of some units with restaurant and hotel profile;
- after 1989
- the company changes it's name in "S.C Bere-Malt S.A";
- in 1999, March 25
- The State Property Found sells 39% of " S.C Bere-Malt S.A" 's shares to Evro Impex S.R.L, for 4 billion lei;

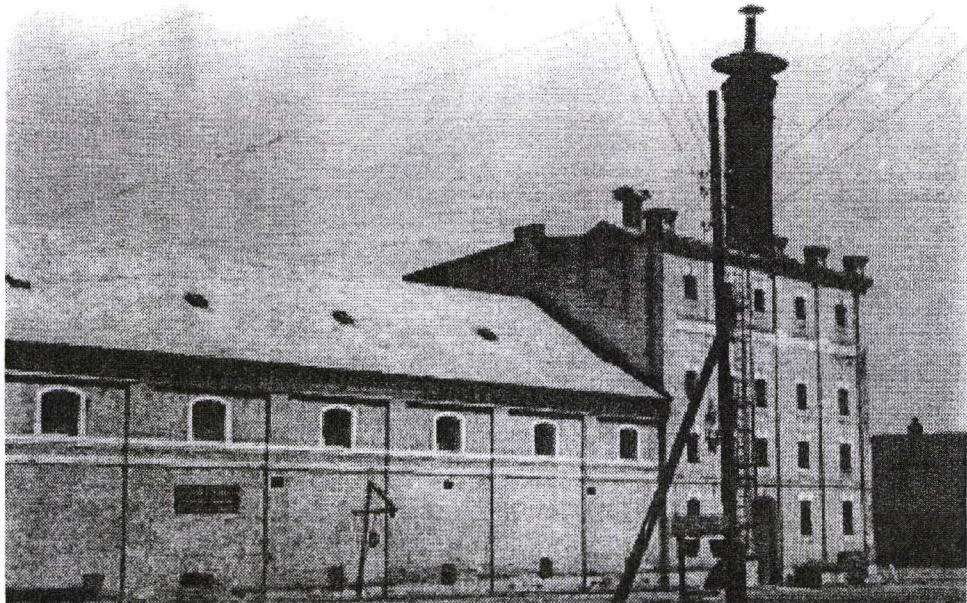

Foto1. Fabrica de malt

Foto 2. Fabrica de bere “Dreher-Haggenmacher“. Intrarea principală.

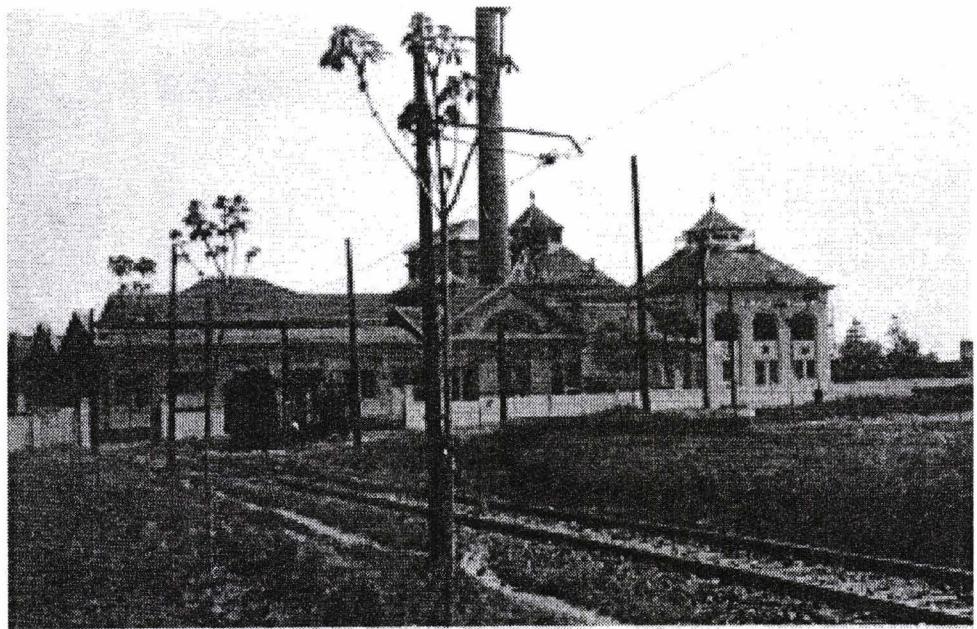

Foto 4. Linia de remiză

Foto 3. Dreher Jenő

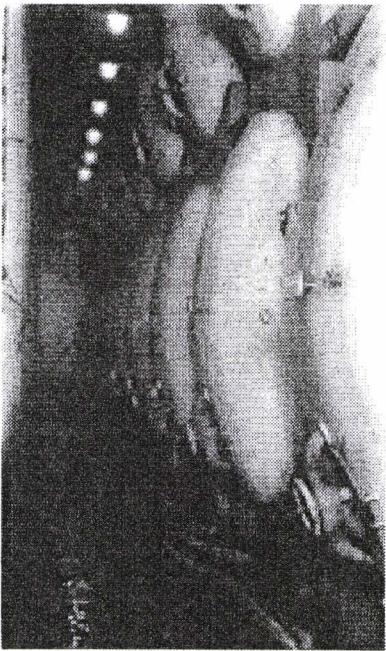

Foto 5. Tancuri metalice

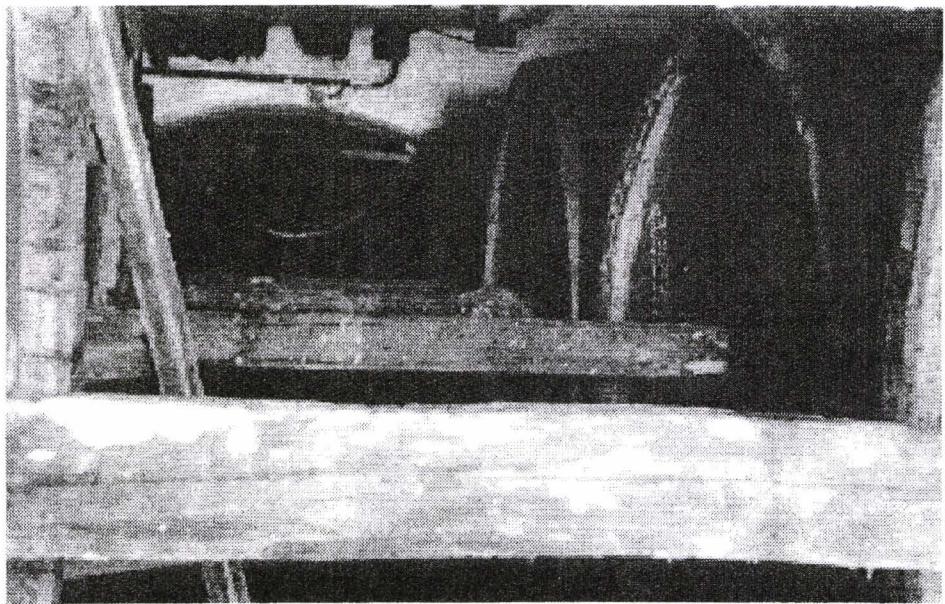

Foto 6. Budane de lemn pentru fermentație primară